

ABDÜLMELİK b. MANSÛR

(عبدالمك بن منصور)

Ebû Mervân Seyfûddevlê Abdülmelik el-Muzaffer b. Muhammed el-Mansûr (ö. 399/1008)

Endülüs Emevî Devleti'nin meşhur hâcib'i Mansûr'un oğlu ve halefi.

364'te (974-75) Zelfâ adlı bir câriye- den doğdu. Babasının sağlığında hem devlet idaresinde hem de savaş mey- danlarında görev alarak önemli tecrü- beler kazandı. Babası 991 yılında oğlu lehine hâciblikten feragat etti, ancak bu görevi fiilen yine kendisi yürüttü. Mansûr Fas'ı Zîrî b. Atıyye'nin elinden alınca Abdülmelik'i buraya vali tayin et- ti (998). Fakat altı ay sonra Kurtuba'ya çağrılarak yerine İbnü'l-Kattâ' adıyla meşhur İsa b. Saîd getirildi. Bir sefer sırasında hastalanan Mansûr, oğlunu yanına çağırıp ordu kumandanlığını kar- deşi Abdurrahman'a emanet etmesini istedi ve kendisine bazı tavsiyelerde bu- lunduktan sonra Kadı İbn Zekvân ile bir- likte onu Kurtuba'ya gönderdi. Abdül- melik Kurtuba'ya vardığında bazı çevre- lerin isyan hazırlığı içinde olduklarını gördü. Babasının ölüm haberi Kurtu- ba'ya ulaşınca Halife II. Hişâm el-Mü- eyyed kendisini hâcibliğe tayin ederek hil'at giydirdi (27 Ramazan 392/9 Ağus- tos 1002).

Abdülmelik hâcib olduktan sonra kı- sa sürede idareye hâkim oldu ve olay çıkarmalarından endişe ettiği şahısları Septe'ye (Ceuta) sürdü. Halife Hişâm bütün devlet işlerini ona bırakıp inziva- ya çekildi. Abdülmelik babasının idarî ve askerî sahadaki politikasını aynen takip etti. Bazı vergileri kaldırdı. Baba- sının kuzeydeki hristiyan devletlerle yapmış olduğu anlaşmaları yeniledi. 1003 yılında Frank topraklarına saldı- rınca, kendileriyle anlaşma yaptığı hris- tiyan prensler de ona bilfiil yardımcı ol- dular ve onu yarımadanın en güçlü hâ- kimi olarak tanıdılar. Ertesi yıl Kastil- ya topraklarına hücum edince de Kont Sancho Garcia ateşkes istedi ve 1005 yılında Galicia ve Asturias'a karşı tertip- lediği seferlerde ona yardım etti. Bir yıl sonra Benblüne'ye (Pomplona) karşı dü- zenlediği başarısızlıkla sonuçlanan sefer ise başşehir Kurtuba'da bazı huzursuz- luklara sebep oldu. Abdülmelik daha sonra Clunia Kalesi'ni ele geçirip tahrir

etti. Gazvetü'n-nasr diye meşhur olan bu seferden sonra Halife Hişâm ona el- Muzaffer unvanını verdi (1007). Ertesi yıl Sancho Garcia üzerine bir sefer daha düzenlemek zorunda kaldı. 1008 yılında yeni bir sefere çıkarken Kurtuba yakın- larındaki Vâdi Ermilât'ta (Guadimellato) hastalandı. 16 Safer 399'da (20 Ekim 1008) vefat etti ve Zâhire'de defnedildi. Ölümünden sonra yerine geçen karde- şî Abdurrahman tarafından zehirlendi- ğine dair rivayetler sağlam bir temele dayanmamaktadır.

Abdülmelik halk tarafından sevilen âdil bir idareciydi. Endülüs Emevî Dev- leti son parlak devrini onun zamanın- da yaşamıştır. Ülkede huzur ve güve- ni sağladı. Babası kadar kabiliyetli ol- mamakla birlikte sahip olduğu devlet adamlığı vasfı ile devleti başarıyla idare etti. Endülüs Emevî Devleti'nin çöküş devrine rastlayan altı yılı aşkın idarecili- ği sırasında zaman zaman bazı isyanlar çıkmış, ancak kayda değer iki isyanı da rahatlıkla bastırmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Dabbî, *Buğyetü'l-mültemis*, Kahire 1967, s. 21, 373-374; İbnü'l-Esîr, *İslâm Tarihi: el-Kâmil fi't-târîh Tercümesi*, IX (trc. Abdülkerim Özay- din), İstanbul 1987, s. 145; İbn Hallikân, *Vefe- yât* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1397/1977, V, 275; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XXIII (nşr. A. Kemâl Zekî—M. Mustafa Ziyâde), Kahire 1980, s. 406-407; İbn Haldûn, *el-'İber*, Bulak 1284 — Beyrut 1399/1979, IV, 148; İbnü'l-Kâdî, *Cezvetü'l-İktibâs*, Rabat 1973-74, II, 441-442; Makkarî, *Nefhu't-tîb* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, I, 398-406, 423, 576, 587, 589; III, 76, 94, 244, 341; IV, 290; VI, 380; Muham- med b. Muhammed el-Endelüsî, *el-Hulelû's- sündüsiyye fi'l-aḥbârî't-Tûnisîyye* (nşr. Mu- hammed el-Habîb el-Heyle), Beyrut 1985, II, 25; R. Dozy, *Spanish Islam* (trc. F. Griffin Sto- kes), London 1972, s. 506, 511, 520, 523, 534, 538; Anwar G. Chejne, *Muslim Spain, Its His- tory and Culture*, Minnesota 1974, s. 42; Ro- bert Mantran, *L'Expansion Musulmane*, Paris 1979, s. 45, 214; Philip K. Hitti, *Siyâsî ve Kültürel İslâm Tarihi* (trc. Salih Tuğ), İstanbul 1980, III, 845; Ziriklî, *el-A'lam* (nşr. Züheyr Fethullah), Beyrut 1984, IV, 163; David Was- serstein, *The Rise and Fall of the Party Kings*, Princeton 1985, s. 45-47; R. Dozy, "İbn Ebû Amir'in ölümünden sonraki Endelüs", *Do- ğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, İstan- bul 1987, IV, 427-429; C. F. Seybold, "Abdül- melik", *İA*, I, 95; a.mlf., "Âmiriler", *İA*, I, 408; a.mlf., "Âmirids", *EI*² (İng.), I, 446; E. Lévi—Pro- vençal, "Abd al-Malik", *EI*² (İng.), I, 75-76; D. M. Dunlop, "Hishâm II", *EI*² (İng.), III, 495-496.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

ABDÜLMELİK b. MERVÂN

(عبدالمك بن مروان)

Ebû'l-Velîd Abdülmelik b. Mervân b. el-Hakem (ö. 86/705)

Emevî halifesi (685-705).

Kaynakların büyük bir kısmına göre 26 (646-47) yılında doğdu. Babası Mer- vân b. Hakem, annesi Âişe bint Muâviye b. Mugîre'dir. On yaşında iken Hz. Os- man'ın evine yapılan saldırıya şahit ol- du. On altı yaşında da Halife Muâviye tarafından Medine divanı reisliğine ta- yin edildi ve Medinelî birliklerin başında Bizans'a karşı yapılan bir sefere iştirak etti (42/662-63). Bu tarihten sonra Me- dine'de babasının yanında kaldı ve he- men hiçbir askerî harekâta katılmadı. Ancak Muâviye'nin ölümünden sonraki iktidar mücadelelerine şahit oldu. Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehid edilmesinin ardından Medinelîler'in Yezîd'i hal'et- meleri üzerine, Medine'de bulunan 1000 kadar Ümeyyeli Mervân b. Hakem'in evinde toplanarak müdafaaya çekildiler ve Dimaşk'a haber göndererek yardım istediler. Yezîd, Müslim b. Ukbe el-Mür- rî kumandasında 12.000 kişilik bir or- duyu Medine'ye gönderdi. Ancak bu sı- rada Medine'deki Ümeyyeliler serbest bırakılmışlardı. Abdülmelik'in de için- de bulunduğu bu grup yolda Müslim'e rastladı. Müslim, Medine'nin kuzeydo- ğusunda yer alan Harre'de karargâh kurmuştu. 27 Zilhicce 63 (27 Ağustos 683) tarihinde yapılan savaşta Medine- liler mağlûp oldular. Harre Savaşı'na katılan Abdülmelik, muhtemelen Mek- ke'nin neticesiz kalan muhasarasına da iştirak etmiştir.

Mervân b. Hakem'in 65 Ramazanında (685) ölümü üzerine veliaht Abdülmelik Dimaşk'ta hilâfet makamına geçti. An- cak halifeliğini yalnız Suriye ve Mısır eyaletleri tanıdı. Hicaz ve Irak Abdullah b. Zübeyr'in idaresi altında bulunuyor- du. Mısır'a kadar bütün Kuzey Afrika İslâm devletinden kopmuş, bu parça- lanmadan faydalanmak isteyen Bizans, Suriye'ye karşı akınlara başlamıştı. Hali- fenin rakibi Abdullah b. Zübeyr de zor durumda idi. Mekke kuşatmasında Ab- dullah'ı destekleyen Hâriciler, muhasa- ranın kaldırılmasından sonra ona karşı cephe almışlar, Necd ve Basra bölge- lerinde tehlikeli isyanlar başlatmışlar- dı. Nâfi' b. Ezrak'ın lideri olduğu Ezrakî